

ГРОМАДЯНСЬКА ПОЗИЦІЯ ЖУРНАЛІСТА І ПРОБЛЕМА «ПОЛІТИЧНОГО БРАКОНЬЄРСТВА» В ПУБЛІЦИСТИЦІ ПЕТРА СКУНЦЯ

Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Філологія. Соціальні комунікації. Випуск 25.
УДК 007:304:659.3.

Бідзіля Ю. М., Надворна І. В. Громадянська позиція журналіста і проблема «політичного браконьєрства» в публіцистиці Петра Скунця; стор. – 16; кількість бібліографічних джерел – 21; мова українська.

Анотація. У статті проаналізовано частину публіцистики Петра Скунця крізь призму вираження громадянської позиції журналіста та проблему «політичного браконьєрства» у владі.

Ключові слова: публіцистика ЗМІ, преса, Народний рух, неконформізм, незалежність, національна свідомість, еліта.

Тяжіння сучасної журналістики до оперативності та розваг призвело до того, що нинішні ЗМІ пропонують споживачеві медіапродукції переважно інфотеймент, відволікаючи його від важливих суспільних процесів, які нерідко визначають майбутнє як окремого громадянина, так і цілої держави.

Звісно, можна віднайти в пресі й аналітичні матеріали, навіть медіатексти гостро критичного спрямування. Однак часто на такі публікації журналістів надихає не стільки бажання пояснити громадськості причини виникнення, суть конкретної проблеми і, що важливо, шляхи її вирішення, як просто вимушена необхідність і намагання редакторів виконувати політичні замовлення головного «ляльководи» – власника ЗМІ.

Залишається винятково інформація, факти, проте для розуміння новини читач нерідко потребує її об'єктивної оцінки. Бо ж володіти інформацією – це не лише знати, *що* відбувається, але й *чому*. Відтак аудиторія нерідко сподівається отримати фахову інтерпретацію важливих суспільних явищ і подій якщо не від самого публіциста, то за його посередництва.

Останнім часом науковці все частіше визнають, що для того, аби відповідати запитам читацького загалу, сучасному журналістові бракує певного взірця – публіциста, домінантою творчості якого була б саме принципова, вивірена та послідовна громадянська позиція, зумовлена багатим досвідом. Одним із тих, хто пройшов життєвські інститути й активно обстоював національну ідею, систематично порушував проблему збереження історичних і духовних цінностей, був поет і публіцист Петро Скунець.

Актуальність нашого дослідження зумовлена тим, що до аналізу журналістської, редакторської праці й публіцистики Петра Скунця зверталися лише спорадично, а тому ця діяльність митця є тією цариною, що потребує ґрунтовного вивчення та осмислення. Натомість літературна творчість П. М. Скунця досліджена достатньо добре, їй присвячена ціла низка наукових статей і монографій. Серед них студії П. Іванишина, О. Ігнатович, Т. Салиги, Ю. Балеги, В. Брюховецького, М. Ільницького, Е. Балли, М. Слабошпицького, Н. Ференц, Д. Федаки.

Збагатили дослідницький фонд і публікації колег Петра Скунця: письменників І. Чендея, Ф. Кривіна, В. Густі, П. Мідянки, Ю. Шкробинця, С. Федаки, О. Гавроша та інших. Однак тільки деякі зі згаданих авторів і лише частково були спрямовані на вивчення публіцистичної творчості Петра Скунця.

Петро Миколайович Скунець (1942–2007) увійшов до історії українознавства як талановитий поет-шістдесятник, лауреат Національної премії України імені Тараса Шевченка, відомий у нашій державі та за її межами письменник, перекладач, журналіст, редактор. Автор понад десяти поетичних книг, досвідчений перекладач з абхазької, азербайджанської, башкирської, білоруської, комі, молдавської, німецької, осетинської, російської, словацької, таджицької, татарської, угорської, чеської, чеченської мов.

Із 1964 р. П. Скунець – член Спілки журналістів. У його доробку близько чотирьохсот нарисів, інтерв'ю, літературно-мистецьких, критичних, публіцистичних, суспільно-політичних статей, рецензій. Протягом творчої діяльності митець займався редакторською працею – упорядкував і відредагував близько півсотні книг [див.дет.: 21, с. 655–663].

Художній світ письменника-шістдесятника П. Скунця сповнений настроїв та мотивів, співзвучних творчості В. Симоненка, І. Драча, М. Вінграновського, Д. Павличка та ін. Його непокоїть Батьківщина, її національне відродження, історична пам'ять, філософські проблеми й категорії, соціально-політичні умови життя українців, утвердження значущості кожної людини, морально-етичні орієнтації, космічна тема, екологічне становище, заідеологізованість суспільства тощо. Серед свого славного покоління П. Скунець (у свої 19 років – наймолодший у Спілці письменників Радянського Союзу) загартував власний голос. Письменник чутливий до суспільно-політичної ситуації в країні, мабуть, тому суспільно-громадянська тематика і публіцистичність супроводжують його творчість. Внутрішньо ж автор налаштований до тонкого сприйняття світу, через те його поезії властиві філософські мотиви. Співіснування публіцистичного та філософського породжує енергетичну, сповнену драматизму, оригінальну творчість, де

відбувається постійний конфлікт між ліричним героєм і автором, учорашнім і сьогоднішнім, сьогочасним і майбутнім, Землею і Всесвітом.

Петро Скунець – автор надзвичайно системний. У нього не знайдемо різких відхилень від колись сказаного чи нелогічних «перескакувань» від однієї думки до іншої. Улюбленою формою письма для Скунця-поета є цикл, що дає можливість відштовхуватися від актуального вчора і торувати стежку у завтра. П.Скунець чітко тримається за традиції. Це ейнштейнівський консерватизм, який здатний розширювати рамки звичного до новацій. Уся ж поетика, образна система, проблематика творчості митця глибоко спираються на фольклор і здобутки передусім української літератури, що йдуть від Т. Шевченка, І. Франка, Лесі Українки, В. Гренджі-Донського... [див. дет.: 20].

Журналістську діяльність Петро Скунець розпочав у 1958 році шістнадцятирічним юнаком, згодом друкувався у цілій низці періодичних видань: «Радянський студент», «Молодь Закарпаття», «Закарпатська Правда», «За Родину», «Радянська Верховина», «Жовтень», «Правда України», «Літературна Україна», «Літературна панорама», «Сільські обрії», «Вогні комунізму», «Нове життя», «Радянське село», «Ленінський шлях», «Ужгородський університет», «Новий час» та інших.

Під час перебудови, з 1986 року, П.Скунець публікує ряд статей, присвячених політичній тематиці, у яких відверто говорить про необхідність проголошення незалежної Української держави. У цей же час очолює ініціативну групу зі створення Товариства української мови на Закарпатті, згодом – обласної організації Народного Руху України, якою керував три роки. З вересня 1991 року Петро Скунець стає редактором першої незалежної газети на Закарпатті – «Карпатська Україна». Часопис друкує гострі, проблемні матеріали, демонструє український національний підхід у розбудові інститутів держави, ініціює обговорення важливих суспільно-громадських питань. Проте у 1995 році через фінансову скруту видання перестало виходити. Водночас із 1996 року П. Скунець активно дописує в газети «Срібна Земля», «Орбіта-логос», «Новини Закарпаття», «Демократична Україна», «Трембіта», «Чиста політика», «Трибуна», журнал «Екзиль», рідше – в загальнонаціональні та закордонні мистецькі часописи («Дніпро», «Прапор», «Жовтень», «Вітчизна», «Літературна Україна», «Київ», «Дукля» тощо).

За нашими підрахунками, перу П. Скунця належить близько чотирьохсот нарисів, інтерв'ю, літературно-мистецьких рецензій, статей та інших журналістських творів. Для публіцистичної творчості Петра Скунця характерні ті ж теми, які він порушував у поезії. З цього приводу дослідниця О. Ігнатюк пише: «... у журналістських матеріалах Петро Скунець продовжує ті теми, що й у поезіях. І проблематика їх така ж багатогранна, як у віршованих творах митця: історична, політична, екологічна, філософська, морально-етична, естетична... Значна частина Скунцевих статей присвячена роз-

думам про літературні спроби молодших авторів. Нестандартно вирішені за формою і змістом, його нариси про колег-митців привідкривають завісу роздумів письменника... на морально-етичні та політичні теми» [4, с.121].

Утім, якої б теми не торкався П.Скунець у журналістських матеріалах, творив він те, що науковець В.Здоровега визначає як власне публіцистику. Це – «аналітичні авторські матеріали різних жанрів – від стислого коментаря, полемічної замітки до значних за обсягом статей, оглядів, есе, політичних портретів, нарисів, памфлетів, у яких трактуються гострі суспільно-політичні питання з метою прямого впливу на громадську думку. Це найкваліфікованіший вид журналістських виступів, який потребує від автора відповідного обдарування та досвіду» [2, с. 22].

Громадянська позиція Петра Скунця зумовлена його принципами розуміння побудови громадянського суспільства, яке публіцист уявляє як соціум із високим рівнем економічного, політичного, соціального, культурного і морального розвитку. Митець бажає, щоб держава забезпечувала демократичний розвиток громади, захищала права та інтереси своїх громадян. Становлення громадянського суспільства для Скунця – це невідпинний процес удосконалення громадянина, соціуму, влади, політики, права, який охоплює всі без винятку сфери буття. Керуючись саме цими важливими для публіциста принципами, П. Скунець прагне актуалізувати пропагандистську та виховну функції ЗМІ, які, за словами В. Здоровеги, «ми принизили, відкинувши, як недієздатний, спрощений більшовицький принцип трактування преси як засобу комуністичного будівництва» [2, с. 16].

Проте мас-медіа усе ще можуть бути і до певної міри є засобом будівництва реальної незалежності держави, за умови чесної та переконливої громадянської позиції самого публіциста. За визначенням авторів «Політологічного енциклопедичного словника», «розуміння громадянськості як сукупності високорозвинених моральних якостей суб'єкта передбачає: зрілість політичної і правової свідомості, почуття патріотизму, причетності до історичної долі своєї вітчизни та її народу; усвідомлення себе як повноправного члена соціальної спільноти, громадянина своєї країни» [7, с. 122].

Громадянськість П. Скунця простежується не лише у суто журналістських творах, але й у літературно-критичних статтях і нарисах. Звернемося для прикладу до нарису митця про колегу-письменника Івана Чендея «Остання осінь патріарха», надрукованого у науково-мистецькому часописі «Екзиль» [17, с. 26]. Автор говорить про творчість видатного закарпатського прозаїка, зокрема про його роман «Птахи полишають гнізда», з позиції збереження етноідентичності народу. П. Скунець стверджує: «Головна ідея твору, яку вичитав я особисто, – що народ зберіг себе за тисячоліття іноземного панування саме завдяки патріархальному селянському укладу життя, завдяки прив'язаності до родинного гнізда. І настали нові

часи, коли птахи масово полишають рідні гніздовища. «Що ж то буде з нашим народом?» – напрошувалося питання в читача, котрий уміє читати не тільки сюжет, а й підтекст». Інший проаналізований П. Скунцем «ризикований» твір І. Ченедєя – повість «Іван», у якій змальоване протистояння священика комуністичному активістові. «Конфлікт між ними – типовий для радянської літератури, нетиповим, навіть винятковим було те, що перемагає правда священика, а якщо задуматися – духовне начало торжествує над пожадливістю і самовпевненістю тимчасової влади». П. Скунець вважає, що підтекст у творах І. Ченедєя не zostався не поміченим, автор «не розкаюється в написаному», тож його виключили з компартії із забороною друку. Та непідкупність і нескореність слова письменника, на думку Скунця, призвела до того, що «...саме Іван Ченедєй перший заговорив на всю Україну про Закарпаття так, що нас почули. Зокрема, багато суто закарпатських слів саме він увів у літературну мову» [17, с. 26]. Щодо літературних побратимів І. Ченедєя публіцист зазначає: «Коли шукати йому в українській літературі паралель – то насамперед Олесь Гончар з його болючим розвитком від «Прапорносців» до «Собору», аж до цілковитого заперечення комуністичного міражу». І підсумовує: «Звинувачений колись у патріархальщині він став для нас духовним патріархом» [17, с. 26].

Варто зауважити, що Скунець-публіцист у рецензіях і літературно-критичних нарисах не лише аналізує творчість конкретного митця, але й розглядає формування його світогляду крізь призму біографії, яка певною мірою пояснює, «як гартувалася сталь». До прикладу, у статті «В непоказним своїм цвіту», присвяченій 80-річчю від дня народження поета Василя Діянича [10, с. 206-209], П. Скунець подає життя митця, спираючись на широкий історичний контекст: «Прожив небагато – 55 років. Дитинство припало на роки чехословацької демократії, яка на Закарпатті тривала так коротко, що Верховини торкнулася тільки одним видом свободи – свободи голодної смерті. Закарпаття вабило панів-демократів красою, а в економічному розумінні було для процвітаючої країни небезпечним апендиксом, який не шкода й вирізати. Бо й справді, на Закарпатті дедалі наростали голодні бунти. І розв'язка настала скоро, проте – нещаслива. В краї запанувала гортіївська Угорщина» [10, с. 7].

Художню літературу П. Скунець оцінює з погляду соціальної вартості, здатності твору прислужитися суспільству. Так, у «Буковинському журналі» уміщена рецензія П. Скунця «Зустріч при сподівальних свічах», присвячена книзі В. Колодія «Найбільша в світі панна». Аналізуючи твір, публіцист актуалізує важливі й одвічні проблеми українського суспільства: свободи, громадянської позиції, відповідальності тощо. П. Скунець припускає: «Може, тому, що так привільно розкилася в нашому народі пані Влада, а панна Свобода так і не підросла, Віталій Колодій відчув потребу саме сьогодні нагадати людям і собі, що свободу не чекають, свободу обирають» [14]. А для переконливості свого твер-

дження митець наводить цитати, які допомагають витлумачити зміст історичного твору з проекцією на сьогодення: «... руки у багатьох тряслися. Служник по черзі виймав речі, голосно їх називаючи: – Конверти від заяв переданих урядові у Відні. Одно дзеркало, одна печатка з ініціалами І.М.Г. Одна сорочка, одна носова хустинка. Одна пара підштанків і два шматки шкіри... - А золото?.. Де золото – розчаровано питали люди один в одного». Чи не ми з вами ті люди, що сподіваються від своїх обранців одного: може, гріш якийсь закотиться під ноги з награвованого у нас же добра?» [14].

Мистецтво як один із виявів громадянської свідомості П. Скунець аналізує в есе «Чи належить митець до еліти» [див.: 19, с. 4-5]. На його думку, «у наших політиків саме слово “еліта” викликає майже таку ж реакцію, як у сексуально стурбованого молодика “ерекція”». Бо еліта – то щось най-най... І неважливо, чи наймудріше, чи найдурніше, чи найтупіше, чи найнижкше. Є елітна розсада помідорів. Але єсть елітні бики-запліднювачі. Політикам ближче другий варіант – стати запліднювачами нації. Для цього в їх розпорядженні, крім нашумілої “Віагри”, чимало східних стимуляторів, не доступних затурканій черні. І інтелігенції також. Бо що таке інтелігент? Це слово виникало відразу в багатьох державодержателів, а в декотрих, як відомо, збуджувало рефлекс хапатися за кобуру» [19, с. 4-5].

Публіцист згадує в есе державних очільників минулого століття, котрих драгували «незалежніші з інтелектуалів, що витворюють свою модель світу». Таким постає у публікації «вождь робітничого класу» Володимир Ленін, який не любив інтелігенції, хоч «сам був вихідцем із різночинної інтелігенції», «між робітниками бував хіба що на мітингах». Ленін «писав про могутній талант з революційним забезпеченням: «Лев Толстой як дзеркало російської революції». Зізнаюся: під час університетських студій я так і не зміг возз'єднати цю російську революцію з Толстим» [19, с. 4-5]. П. Скунця-публіциста дивує також той факт, що Ленін «за все життя не бував на Україні. А писав про українські проблеми, ніби вони йому боліли. От що значить геній або ж нахабство говорити те, чого не знаєш, із переконанням, ніби тобі відома правда, одна на всіх» [19, с. 4-5]. П. Скунець розвіює міф про Леніна як людину-гуманіста з високими громадянськими та моральними якостями: «Згодом, побувавши в Казанському університеті і навіть посидівши за партою, де сидів Ленін, я спробував з'ясувати в екскурсоводів, чи справді Ленін так гарно вчився, що ми, всі інші, тільки ганьбили високе звання студента. Оскільки гостями університету були відомі письменники з усього Союзу (проходили дні Горького на Волзі на честь 90-річчя письменника), явні міфи нам не розповідали, але й правди казати не наважувались, адже нас супроводжували мовчазні наглядачі з ЦК Компартії. Нижче по Волзі, в Симбірську-Ульяновську, показали нам двоверховий дім, у якому жили Ульянови. Скажу вам, я б не проти жити в такому домі. І в гадці б не мав ніякої там революції. Пізніше я побував на квартирі у Ле-

ніна в Кремлі. Троцького, що захопив було царські хорони, Ленін гнівно потуририв, то й сам не міг уже там поселитися. Але й ця квартира, що засвідчує скромність вождя, мені скромною не видалася» [19, с. 4-5].

Різно негативно публіцист оцінює так звану науково-політичну і поетичну діяльність Й. Сталіна: «... Кажуть, потяг до прекрасного змалку в нього був, сам писав вірші. Коли був створений гімн Радянського Союзу, виникла проблема з його перекладом на грузинську мову. Ну, ніяк він не вкладався в грузинську поезику. Переглянувши всі варіанти перекладу, Сталін вибухнув злобою на земляків-поетів: “Самому, чи що, перекласти?” І переклав би, бо його політичні твори, які мені доводилося вивчати, а окремі збереглися у власній бібліотеці, – це маразм на народному рівні» [19, с. 4-5].

Ставлення фашистів до інтелігенції, до народу, зрештою, до громадянськості, на думку П. Скунця, подібне до комуністичного, та й ідеологи комунізму й фашизму схожі у зневазі до людей. «Гітлер так само, як Ленін, на глузд не дуже зважав, зате умів знаходити точки, відповідальні за низькі інстинкти. Хоч сам забавляється малярством, інтелігенцію в спільники він не брав. Бо зневажав її, як кожен невдаха, амбіції якого неспівмірні з можливостями. Але сам себе Гітлер у стаді ніколи не бачив, тільки над стадом. І соратників своїх наближав до себе тільки над стадом» [19, с. 4-5].

Розмірковуючи у згаданому есе над довідником «Шевченківські лауреати» (1962 – 2001), митець торкається проблеми псевдоеліти і псевдошедеврів у літературі: «На 591 сторінці (довідник укладено за алфавітом) знайома лисина Хрущова. Мої вуса – на 491 сторінці. А от брів Брежнєва немає. А могли бути. Колись трилогія книги спогадів Брежнєва, хоч і написана літературними неграми, підлягала вивченню в кожному трудовому колективі. Кажуть, від того галасу, що виник навколо тих спогадів, Брежнєв повірив у їх геніальність і навіть збирався її прочитати» [19, с. 4-5]. Сусідство М. Хрущова, за словами П. Скунця, «іще можна витримати: він, будучи главою імперської держави, прийшов поклонитися генієві Шевченку на його могилу в рік святкування 150-річного ювілею поета. А колгоспники наші вперше при цьому почали одержувати, хай і мізерні, але пенсії. Він щось таки хотів доброго зробити, хоча ті спроби були наївними, а в комуністичних злочинах була задіяна вся комуністична верхівка, що вижила при Сталіні, отже – й він» [19, с. 4-5].

Що ж до інших лауреатів премії – публіцист бачить серед них «звичайного літературного спекулянта Володимира Канівця», котрий «не покладаючись на талант, узявся розробляти безпрограшний на той час образ – Леніна. І премію взяв за роман «Ульянови», найбруднішу постать Миколи Шелюги, теоретика соціалістичного реалізму в Україні, який «рзав усе, що талантом звалось, без милосердя, але зі злорадством садиста» [19, с. 4-5].

Еліта нації, на думку П. Скунця, повинна мати чітку громадянську позицію, а тому він тішиться,

що серед шевченківських лауреатів є ті, якими можна пишатися: «... від Бажана і до нашого Кременя, від Яблонської – до нашого Микити, від Білаша і до нашого Станковича – це люди, з якими варто було жити в одну добу» [див дет.: 19]. Розмірковуючи над проблемами української еліти, публіцист доходить висновку, що «елітне... те, без чого немислимий завтрашній день». Проте «нова мистецька так звана еліта, що взяла собі в достоїнства всі пороги народу, така ж скороминуца, як і політична». Громадянську позицію та громадянську мужність П. Скунець яскраво демонструє у роздумах про сучасну політичну ситуацію в Україні: «Чому народові ближче Янукович, як Ющенко? Бо свій чоловік. У тюрмі сидів. А от Стус не сидів. Стус страждав. Якщо моя свобода вирвалася з карцеру Стуса, а не з «обшаги» Януковича, я ще не закінчився як народ, що має свій елітний генофонд. Тільки-но збирався завершити статтю, але тут звістка: Закарпатська обласна рада прийняла рішення про визнання нас окремої нації – русинів. Сталося. Серед таких умів записую себе в еліту без проблем».

Темі русинства й «окремності» Закарпаття П. Скунець як хоронитель соборності української держави присвятив чимало публікацій. Найяскравішими, на нашу думку, є «Ехолокація карпатросов» [12, с. 5] та «Карпаторуський самогон» [15, с. 1, 4]. Назву першої статті пояснює сам автор, звертаючись до так званих русинів: «Ехолокація – це орієнтація у просторі за допомогою відбитого звуку. Ваша ехолокація – від стін Кремля, від власного пігмейського стовпотворіння. Моя – від рідних гір Карпат, де ви туристи, а я – син». Публіцист запевняє: «У нас на Закарпатті в русинство йдуть нездари, яким не дав Бог відчуття народу. Але рушійною силою русинства є москвофіли, мадярони, хохли та їхні міхоноші» [12].

В іншій статті йдеться про недолугість та недоцільність рішення Закарпатської облради щодо визнання русинів окремою національною меншиною в краї: «Господи, тисячоліття мої предки були національною меншиною, то в Угорщині, в Австро-Угорщині, то в Чехословаччині. А моє покоління, нарешті здобулося на свою державу, що була густо кровію полита в 1939 році, коли було проголошено Карпатську Україну, – і от маєш, і я знову національна меншина» [15, с. 1]. Автор передбачив можливі закиди на свою адресу, мовляв, «залишайся собі українцем, ніхто ж тебе не тягне в русини, то й не будеш нацменшиною». Але П. Скунець несподівано заявляє: «Та я русин, дорогі мої обранці, тільки, всупереч вам, я знаю, хто такі русини...» [15]. Публіцист не проти русинської мови, але «така мова вже є у русинів Бачки (Сербія). Її граматику створив поет Гавриїл Костельник. Щоб ви, мої дорогі країни, її зрозуміли, я переклав для вас антологію «Ми тут не гості...». Визнано русинську національність у Словаччині? І що це дало, крім того, що розділило і без того зникаючу нашу діаспору навпіл? Коли я вчився в університеті (50-60-ті роки минулого століття), на Пряшівщині називали цифру 130 000 русинів-українців. Тепер їх хіба що 30 тисяч, та й ті

переполовинені на українців та русинів. Письменник Йосип Жупан мені розповідав, що в Угорщині, куди його виселили під час війни, в деяких селах він говорив з людьми по-русинськи. Коли ж ми вже в часи незалежності домовилися з угорцями, що вони вестимуть радіопередачі для тамтешніх русинів, не було для кого» [див. дет.: 15].

Що стосується русинської мови на Закарпатті, то, як стверджує П. Скунець, всі попередні граматики не годяться, а тому кожен письменник творить свою граматику. Але в такому разі, розмірковує публіцист, тільки на його рідній Міжгірщині можна затвердити відразу декілька грамастик, адже чи не в кожному селі діалектна мова позначена відмінностями. Митець не проти назви «русини»: «Мені особисто назва «русин» подобається, може, навіть більше, ніж «українець». Наші люди справді називали себе руськими, або ж руснаками... але руськими, всупереч усякій логіці, стали московити. І тепер називатися нам руськими просто небезпечно. Нас там приймуть за одноплемінників. В закарпатському варіанті визнання русинів як національності – це тільки спекуляція. Адже не можна створювати націю в межах політичних кордонів та ще й колишніх. Націю «русин», звичайно, визнати можна. Але тоді запишимо сюди всіх українців. Аж до Кубані й Воронежа. Точніше, включно з ними» [див. дет.: 15].

П. Скунець упевнений, що питання про національну самоіндетифікацію не повинні входити до компетенції обласної Ради, як і Верховної. «Національності не творяться владними рішеннями. Національна індетифікація русинів не можлива вже тому, що в основу її закладено не історичний, а спекулятивно-політичний принцип» [див. дет.: 15].

П. Скунець як публіцист з активною громадянською позицією не байдужий до політичного іміджу України в світі, через те його публіцистика сповнена роздумів про політичне життя держави. На цей аспект творчості закарпатського митця звернув увагу й науковець Петро Іванишин в одному зі своїх інтерв'ю: «Оте філософсько-естетичне доростання до національної ідеї, осмислення з україноцентричних позицій національного буття, дозволили в останній період життя Скунцеві виявити найосновнішу політичну проблему пострадянської України – отієї «держави іржавої», «країни-холуїни», «каганату», де правлять «гендлярі», хохли, «патріоті-іскаріюти», бандити. Йдеться про брак національної державності, про безправ'я українського народу на своїй власній землі, про розбудову в Україні неоколонії» [див. дет.: 3]. Науковець вважає, що «... на жаль, не так багато політиків, політологів та публіцистів сучасної України здатні мислити на такому об'єктивному рівні» [див. дет.: 3].

Митець одним із перших серед творчої інтелігенції в Україні зрозумів, що проголошення і реальне здобуття державності – поняття далеко не тотожні. Колега публіциста, член НСЖ України В. Белень пригадує, що П. Скунець «... не лише словом оспівував боротьбу верховинців за свободу і волю отчого краю. А й пліч-о-пліч у тісних рядах з однодумцями провів не одну визвольну акцію, спрямо-

вану на здобуття незалежності Україною: під стінами адмінбудинку на Народній площі в Ужгороді або ж Пістрялівської РЛС, в живому ланцюгу від міста над Ужем до стольного Києва-граду» [1]. Тому й боляче йому, істинному патріоту з активною громадянською позицією, спостерігати за діяннями тих, кого не так давно практично сам привів до влади, а нині не може назвати інакше, ніж «зверхники». Публіцистові відверто прикро, що ці ряди так несподівано поповнили перспективні «помаранчеві» лідери.

Глибина аналітика, помножена на влучність сатирика, та ще й підсилена відчуттям, що ошукали «мільйонного тебе», надихнула П. Скунця на написання низки потужних памфлетів, у яких чи не вперше в українській публіцистиці порушена проблема політичного браконьєрства. Один із таких – «3 героїв Майдану – у герої байок» [див. дет.: 13], промовистим епіграфом до якого є цитата братів Стругацьких: «...свої фігури набагато небезпечніші, ніж фігури супротивника». Автор метафорично, із достатньо дохідливим, прозорим підтекстом порівнює політичну ситуацію в державі з грою в шахи: «На українській політичній шахівниці сьогодні виведені з гри пішаки, які, в принципі, могли б стати ферзями, а слони, що залишилися в білого короля, не можуть захистити від атаки коней, і в ситуації, що вчора виглядала патовою, вже проглядається мат. А король ніби цього й не бачить, скаче вправо-вліво, вперед-назад. Він же не сам грає, ним грають. Але фігурами супротивника грає не шахіст, а звичайний аферист, який перетворив інтелектуальне шахове змагання в примітивну гру в піддавки». П. Скунець у цьому творі влучно використав відому байку «Дика коза і виноград» в інтерпретації закарпатського письменника-будителя І. Сільвая. Коза, втікаючи від мисливців, сховалася між листям виноградної лози і врятувалася від смерті, але на radoшах вона те листя з'їла, і ловці, що верталися назад, підстрелили її. Останніми для кози були слова каяття, вона збагнула, що гине через невдячність своєму благодійникові. Публіцист риторично запитує: «Чи ж не об'їли ставленики Майдану листя, що надійно закривало їх від політичних браконьєрів?». І пояснює: «...коли Президентом став Ющенко, за Януковичем раптом тільки булькнуло – не лишилося нічого. Ющенко буквально за волосся витягнув його з політичного небуття. Та й цим не вдовольнився, почав із ним шлюбуватися під флером об'єднання України. Так зганьбленого Януковича, всупереч усякій логіці, було заявлено політичним лідером нібито опозиційного до України князівства» [13, с. 15]. П. Скунець використовує у творі метод припущення, тому не до кінця зрозуміло, хто є тією козою: чи то «діючий» на той час президент В. Ющенко («слово «діючий» пишу через силу» – П.Скунець), котрий влади заради здатний з'їсти свого благодійника – виборця, а чи «зганьблений Янукович», який з удячності за нереалізацію гасел Майдану з'їсть того ж таки Ющенка. А втім, на роль «листя», за П. Скунцем, все ж найпевніше претендує народ, який майже ні-

коли не розуміє достеменно, чиє політичне життя рятує: «...коли вдуматися, всі ці «дива» не послані нам небом, а є наслідком нашого нетямства, ментальністю мужика, що розумним буває не до базару, а після базару» [13, с.15]. Публіцист обурений нігілістичним ставленням чиновників не лише до української культури, але й до самого народу, який доведений до зубожіння: «це вже проявляється не тільки в ставленні ключових посадовців до нашої мови й культури, а й у цілковитій зневазі до народу, що за Конституцією є джерелом влади. Де таке чувано, аби представник так званого середнього класу заробляв стільки, що не здатен оплатити елементарне житло, якщо не відмовиться від їжі та одяжі?» [13, с.15].

Гострі політичні питання П. Скунець порушує і в публіцистичному творі «То чи запануємо у своїй сторонці» [див. дет.: 18]. Публіцист, критикуючи тодішнього президента В. Ющенка за «розтринькану народну довіру», знову торкається теми «політичного браконьєрства». Здоровий глузд, за словами П. Скунця, не дозволяє йому захоплюватися українським президентом, бо В. Ющенко, «здобувши неймовірний запас народного довір'я... буквально на очах у виборців розтринькав його, змарнувавши час на пошуки спільної мови з притихлими було політичними браконьєрами. Більше того, він просто витяг їх з політичного небуття. Як лісничий, що повернув зброю схопленим на гарячому браконьєрам, Президент і не зчувся, як опинився під їхнім прицілом» [див. дет.: 18]. Тема політичного браконьєрства підсилюється темою відповідальності кожного громадянина України за дії тих, кого ми обрали: «Але ж ми самі вибрали Президента демократичної держави, а виявилось, за демократичним фасадом Майдану буйнували хаші з традиційним ведмедем, шкуру якого ще належало поділити» [див. дет.: 18].

Журналіст міркує над тим, чим же все-таки є революція для українського народу: «Це – стрибок, отже, одноразова акція. В Україні колись казали: «Не кажи «гоп!», доки не перескочиш», потім хтось із мудрих підкорегував: а якщо й перескочив, подивися у що вскочив» [див. дет.: 18]. Митець вважає, що заради перемоги лідерів «помаранчевих» довелося сплутатися із «по-справжньому підступними політиками» – «демократами школи Олександра Мороза». П. Скунця обурюють гучні заяви соратників головного соціаліста щодо того, що він об'єднав Схід і Захід України. У публіциста на це визріває своя відповідь: «По-перше, сам поділ України відбувся не в народі, а в мізках амбітних політиків. До Мороза і Януковича український Донбас для мене створили Володимир Сосюра, Микола Руденко, Іван Дзюба, Василь Стус. Дав би Бог моєму Закарпаттю таких велетнів духу! І все ж на Різдво Христове об'єднує Україну колядка з моїх Карпат» [див. дет.: 18]. А політики тільки й намагаються розділити Україну, навіть на Різдво: «Наші Президент і прем'єр ходять до різних церков. Краще б уже не ходили до жодної і не вмішували Христа у свої далеко не божі діла..., чесно кажучи, демонстративна

побожність наших зверхників не додає мені ліри, що вони – помазаники божі» [див. дет.: 18].

Ще однією спробою узагальнити результати «помаранчевих» днів календаря є публіцистичний твір «Давайте прориватися в Африку, або хоч у Ботсвану» [див. дет.: 11]. П. Скунець, як і до Майдану, закликає народ нарешті вже «привести до влади нових людей світлого мислення». Автор дискутує з уявним співрозмовником: «Скажете, ми їх привели в особі Віктора Ющенка і Юлії Тимошенко? Ні, ми ще їх до влади не привели, тому й заправляють балого та пузаті плачущі більшовики, та медведчуківські гомопаскудідінує, – пояснює автор і додає, – На хвилях революції виплили на поверхню не тільки плавці, – те що називається лайном, теж добре тримається на воді» [див. дет.: 11]. Публіцист здивований, «... що більшість ключових постів у державі було віддано за саму участь у революції». От тільки «...здобувши силу влади, їй, владі, відкритися б народу до кінця. Як на такій багатій землі, як Україна, можна стати жебраком? З Кучмою ніби покінчено. Та чи покінчено з кучмівщиною?» [див. дет.: 11].

Спостерігаючи за вітчизняним політикумом, який схиляє голову перед Росією, П. Скунець запитує: «Що таке Росія без України?». І сам доволі сміливо відповідає: «Росія вічно жила українським інтелектом і брутальною азіатською силою. З Росією можна говорити тільки мовою смерті. Це вона сповна довела у Чечні. Але я не хотів би, щоб це було смертю для України» [див. дет.: 11].

Тему політичного браконьєрства П. Скунець продовжує в памфлеті «Міністерія-буфф, Або чи потрібен Україні президент» [див. дет.: 9]. Публіцист ніби сканує «зірковий склад уряду», якому делегували свої повноваження самі українці, в тому числі й закарпатці. «Пам'ятаю, в Радянській Україні закарпатці любили похвалитися, що мають у Києві свого міністра Грунянського. Пинзеником уже чомусь не хвалилися, навіть те сприйняли без пієтету, що наш крайнин Балого із міністрів став главою мозкового центру Президента. Невже ми розучилися радіти з успіхів своїх земляків? Слава Богу, бодай червоніти не розучилися. Багатьом закарпатцям стало соромно, коли серед міністрів побачили свого комічного персонажа Шуфрича» [див. дет.: 9]. Щодо останнього політика, то Скунець уточнює: «На щастя, в більшості українців це прізвище не пов'язується із Закарпаттям, бо в державну політику він пробивався через Черкаси, а згодом через Крим. Вдома йому в такому довір'ї народ відмовив» [див. дет.: 9]. Але, на думку П. Скунця, «особливо хизуватися своєю передбачливістю нам не личить. Згадаймо, як давали дорогу на Печерські горби політичним шулерам Медведчуку та Суркісу, як дозволяли бешкетувати в своїй господі своїм і заїжджим бандитам у Мукачеві під час пріснопам'ятних виборів» [див. дет.: 9]. Митець вражений невіглаством представників влади, дивується, як народ «гамузом» обрав собі таких можновладців. «Що вимагали в радянські часи від культурної людини? Відрізнити Гегеля від Гоголя,

Бабеля від Бебеля, а Едіту П'еху від «Иди ты на...». Даруйте, мало не зірвався, це під впливом чергової статті Коробової. Наш прем'єр сплутав Ахматову з Ахметовим, так Ахметов не розсердився, а нам дрібним це й зовсім не повинно боліти. Он дружина Ющенко висловила свою готовність співпрацювати з супружницею Януковича, так в останнього після її відомої промови на Майдані вистачає глузду не виводити свою половину на політичний базар, даруйте, вводити у політичний бомонд» [див. дет.: 9].

В аналізованому публіцистичному творі П. Скунець вдало використовує прийом сарказму: «Є в Кабінеті міністрів навіть інтелектуально розвинуті люди. Приміром, віце-прем'єр з гуманітарних питань Табачник. Цей відверто зневажає нашу історію та культуру». Спостерігаючи за політиком у «шустерівському» політичному ток-шоу, публіцист визнає, що Дмитро Табачник «уміє переконувати, вибудувати логічний хід думок, однак для українського міністра не вистачає йому – ні, про любов мовчимо, – бодай якоїсь поваги до народу, в слуги до якого записався» [див. дет.: 9]. А щодо пропонуваного політиком нейтралітету України митець припускає: «Коли б на нашу свободу ніхто не посягав, у цю казкову перспективу можна б повірити. Але ж зазіхають на наш суверенітет не тільки московські, а й домашні українофоби. А для їхньої антиукраїнської діяльності у нас – жодних перешкод. У тій же «шустерівській» передачі ділиться прогнозом кримський комуніст Грач: вступити Україна в НАТО – Крим вийде з України» [див. дет.: 9].

П.Скунець, як публіцист із високою національною свідомістю, не сприймає комуністичну ідеологію заступника голови Верховної Ради Адама Мартинюка, «який... з висоти своєї посади вистрілює в народ комуністичну ідею про те, що інститут Президента в Україні потрібно ліквідувати» [див. дет.: 9]. На протигагу таким твердженням журналіст переконаний, що країні однозначно потрібен президент, але такий, повноваженнями якого Верховна Рада не зможе маніпулювати.

У памфлеті митець торкається також проблеми «політичного браконьєрства» і в сусідній Росії, в якій так звана політична еліта теж зневажає свій народ «В 1997 р. проходив перепис населення Росії. На питання про рід занять один із росіян, а саме Микола Романов, в анкеті написав: «Хазяїн землі Російської». А в 2002 р. Володимир Путін на таке ж питання скромно відповів: «Послуги для населення». Фальшива це скромність – адже Путін на посту Президента Росії робить своєму населенню такі послуги, що воно потроху втрачає право на свободи, прописані в цивілізованому світі. Нам же потрібен Президент, що міг відповісти на питання про рід занять: захист держави Україна» [див. дет.: 9].

Сагірою, спрямованою проти влади, сповнений твір П. Скунця «Країна У» [див. дет.: 16]. Назву твору пояснює сам автор: «Останні політичні події повертають мене в молодість, у студентські літа, коли серед нас, закарпатців, народився блискучий

анекдот. Запитання: «Назви країну, що закінчується на «У». Відповідь: «Радянський Союз, Бога му». Тепер питання можна поставити: «Назви анекдотичну країну, що починається на «У». Відповідь буде не «Угорщина», не «Уругвай» і навіть не «Уганда». «Україна, Бога їй». Публіцист обурений судовою практикою в Україні: «Ну, справді смішна країна. Суд у Мукачеві вирішує повноваження спікера Верховної Ради, суд якогось із районів Києва глумачить справу про законність відставки Міністра закордонних справ, а Конституційний Суд – це щось таке, як Дід Мороз: про нього всі чули, всі його бачили, хоч у природі його не існує» [див. дет.: 16]. П. Скунець не оминає увагою й універсал Президента, що «лише насмішив світ, адже з самого початку було видно, що його ніхто не збирається виконувати». Митець розцінив такий вчинок Гаранта «тільки як черговий крок до здачі України своїм опонентам, як виправдання політичного імпотента» [16].

Продовжуючи тему «політичного браконьєрства», П. Скунець апелює й до «нашоукраїнців», які «зі своїм почесним лідером Ющенком віддали владу, вручену їм Майданом, у руки нинішньому міжпартійному зброду» [16]. Після трагічної загибелі Кушнарєва, на думку публіциста, «Партія регіонів позбулася свого мозку... Отже, з інтелектом там стало зовсім туго. Може, ситуацію порятував би колишній лідер соціалістів, а нині заложник регіоналів Мороз, та його інтелект після входження в так звану антикризову коаліцію придатний лише для внутріпарламентського вжитку. Його колишні прихильники з народу вже в нього не повірять» [16]. Прогнози митця щодо політичних можливостей соціалістів виявилися пророчими. А втім значних змін в українській політиці так і не відбулося. П. Скунець упевнений: «...біда в тому, що у нинішній українській владі нема нічого українського, ...маємо небувало низький рівень державницької свідомості у самій владі» [16].

Оцінюючи суспільно-громадську та журналістську діяльність Петра Скунця, Я. Селянський зауважив, що закарпатський публіцист «безкомпромісно критикував можновладців за фарисейство, блюзнірство, аморальність. Влада тодішня і нинішня ненавиділа його за критику, і не раз, пропонуючи різні матеріальні блага, намагалася підкупити, примусити служити їй. Але він завжди рішуче і з огидою відкидав такі намагання підкупу совісті і продовжував жити чесно і надзвичайно скромно. На відміну від деяких своїх колег, які вміли пристосовуватися до життя, торгуючи моральними принципами» [8].

Спостерігаючи за діями «зверхників» (колишніх і сучасних) та реакцією народу на них, Петро Скунець часто звертався до слів гетьмана Івана Мазепи: «Самі себе завоювали». Проте публіцист вірив у те, що лише самі себе зможемо відвоювати. Але для цього потрібно керуватися глибиною знань і висотою духу, які він переконливо демонстрував та пропагував повсякчас у своїй творчості, майстерно й переконливо роблячи особисте – загальним, а загальне – глибоко особистим.

Таким чином, публіцистиці П. М. Скунця притаманні історично-конкретне сприйняття та критична оцінка дійсності, які, за словами А. З. Москаленка, «визначають конкретність аналізу, точність викладу, повагу до факту, неупередженість оцінок, ясність теоретичних посилань» [5, с. 32]. П. Скунець як журналіст яскраво демонстрував високу громадянську позицію, особливу увагу приділяв проблемі взаємовідповідальності між громадянином і державою. У його публіцистиці вперше на теренах України порушено проблему політичного браконьєрства в державній владі.

Не менш важливою рисою публіцистики відомого закарпатця є новизна думки й оригінальне бачення автором ситуації. У цьому зв'язку доречною є думка авторитетного журналістикознавця В. Здорогеги, що «творчість у журналістиці – це нові оригінальні думки, нові погляди на явища, нові образи, втілені у відповідну досконалу форму» [2, с.

19]. Усім своїм публіцистичним доробком Петро Скунець утверджував думку, що «журналіст повинен володіти здатністю помічати суперечності, альтернативи, піддавати сумніву істини, хай тривалий час очевидні, вміти ставити запитання і уникати поверхових відповідей. Він не може обійтися без творчої уяви, інтуїції. Йому повинні бути властиві велика схвильованість, активний інтерес до проблеми, поєднання сміливості, захоплення і творча розважливості» [2, с. 19].

У цьому дослідженні ми торкнулися лише деяких аспектів та проблем журналістської діяльності талановитого українського митця. Насправді ж публіцистична спадщина П. Скунця може бути об'єктом ширших та глибших наукових студій, особливо з огляду на те, що в сучасній українській журналістиці бракує насамперед незалежної й справедливої критики, глибини й аналітизму, актуальності та яскравості.

Література

1. Белень В.О. Він повернувся до нас у бронзі... / Василь Белень [електронний ресурс]. – режим доступу: <http://www.mizhgir.com.ua/news.php?extend>. 238.
2. Здорогега В.Й. Теорія і методика журналістської творчості: Підручник / Володимир Здорогега. – 2-ге вид. перероб. і допов. – Львів: ПАІС, – 2004, – 268 с.
3. Іванишин П. Поезія Петра Скунця. Художнє вираження науково-духовної ідентифікації ліричного героя / Петро Іванишин. – Дрогобич: видавнича фірма «Відродження», 2002. – 246 с.
4. Ігнатюк О. С. Петро Скунець: Літературно-критичний нарис / Олександра Ігнатюк. – Ужгород: МП «Ліра», 2000. – 140 с.
5. Москаленко А.З. Теорія журналістики. Навчальний посібник / Анатолій Москаленко. – К.: «Експрес-об'ява», 1998. – 336 с.
6. Нейметі М. Шевченко – «відьмак», а Ліна Костенко – «ракова пухлина»... Чому талановиті люди стають на шлях війни з власною культурою? / Мар'яна Нейметі [електронний ресурс]. – Науково-ідеологічний центр імені Дмитра Донцова. – Режим доступу: <http://www.dontcov-nic.org.ua/&m=content&d=view&cid=338>.
7. Політологічний енциклопедичний словник / За ред. Ю.С. Шемшученка, В.Д. Бабкіна, В.П. Горбатенька. – 2-е вид. доб. і перероб. – К.: Генеза, 2004. – 736 с.
8. Селянський Я. У вінок пам'яті поета / Я. Селянський // Трибуна: Незалежна громадсько-політична газета. – 2008. – № 37 (526). – 16 с.
9. Скунець П. «Міністерія-буф», або Чи потрібен Україні президент / Петро Скунець // Трибуна: Незалежна громадсько-політична газета. – 2007. – № 11 (405). – 16 с.
10. Скунець П. В непоказнім своїм цвіті / Петро Скунець // Трибуна: Незалежна громадсько-політична газета. – 2005. – № 50 (249). – 8 с.
11. Скунець П. Давайте прориватись в Африку, або хочу в Ботсвану / Петро Скунець // Трибуна: Незалежна громадсько-політична газета. – 2005. – № 61 (260). – 16 с.
12. Скунець П. Ехолокація карпаторосов / Петро Скунець // Трибуна: Незалежна громадсько-політична газета. – 2007. – № 23 (415). – 16 с.
13. Скунець П. З героїв майдану – у герої байок / Петро Скунець // Трибуна: Незалежна громадсько-політична газета. – 2007. – № 9 (401). – 16 с.
14. Скунець П. Зустріч при сповідальних свічах [Електронний ресурс]. –/Петро Скунець // Буковинський журнал. – Режим доступу: <http://www.bukjournal.com/petro-skunts-zustrich-pry-spovidalnih-svichah/>.
15. Скунець П. Карпаторуський самогон / Петро Скунець // Трибуна: Незалежна громадсько-політична газета. – 2007. – № 21 (413). – 16 с.
16. Скунець П. Країна У. / Петро Скунець // Трибуна: Незалежна громадсько-політична газета. – 2007. – № 5 (397). – 16 с.
17. Скунець П. Остання осінь патріарха / Петро Скунець // Екзиль: Науково-мистецький часопис. – 2007. – № 5 (10). – 38 с.
18. Скунець П. То чи запануємо у своїй сторонці / Петро Скунець // Трибуна: Незалежна громадсько-політична газета. – 2007. – № 1 (393). – 16 с.
19. Скунець П. Чи належить митець до еліти / Петро Скунець // Екзиль: Науково-мистецький часопис. – 2007. – № 3 (8). – 38 с.

20. Скунець Петро (1942 - 2007) [Електронний ресурс] /Петро Скунець. – Режим доступу: <http://www.ukrlit.vn.ua/biography/skunc.html>.
21. Хланата І.В. Літературне Закарпаття у ХХ столітті: Бібліографічний покажчик / І.В. Хланата. – Ужгород: Закарпаття, 1995. – 967 с.

Юрій Бідзіля, Ірина Надворная
ГРАЖДАНСКАЯ ПОЗИЦИЯ ЖУРНАЛИСТА
И ПРОБЛЕМА «ПОЛИТИЧЕСКОГО БРАКОНЬЕРСТВА»
В ПУБЛИЦИСТИКЕ ПЕТРА СКУНЦА

Аннотация. В статье проанализировано часть публицистики Петра Скунца сквозь призму выражения гражданской позиции журналиста и проблема политического браконьерства во власти.

Ключевые слова: публицистика СМИ, пресса, Народный Рух, нонконформизм, независимость, национальное сознание, элита.

Yurij Bidzilya, Iryna Nadvorna
THE CIVIL POSITION OF A JOURNALIST
AND THE PROBLEM OF “THE POLITICAL POACHING”
IN PUBLICISTICS OF PETRO SKUNTS

Summary. In the article the part of the publicists of Petro Skunts through the prism of the civil position of the journalist expression and the problem of “the political poaching” in the power are analyzed.

Key words: Media publicistics, press, Narodnyj Rukh, non-conformism, independence, national consciousness, elite.

Бідзіля Юрій Михайлович – канд. філол. наук, професор кафедри журналістики УжНУ.
Надворна Ірина Володимирівна – магістр журналістики, кореспондент ОДТРК “Тиса-1”.